

Mazude TEMİRKAYNAK

YANLIŞ BİLİNÇ'TEN SON'A GİDEN YOLDA İDEOLOJİNİN SERÜVENİ

Tarihin ve İdeolojilerin Sonu Tartışmalarının Sosyolojik Zemini Üzerine Bir Analiz

ÖZET

Kökeni 18. yüzyıl Fransız Aydınlanmasına dayanan 'ideoloji' kavramı, bu yüzyılın sonunda başlangıçta sahip olduğu 'düşünce bilim' anlamını kaybederek siyasal bir içerik kazanır. Bu gelişmenin ana sebebini, Napolyon'un kendilerini 'ideolog'lar olarak da adlandıran Aydınlanma Filozoflarına, iktidara gelmeden önce vermiş olduğu desteği kesmesinde bulabiliriz. İdeoloji kavramını siyaset biliminin önemli konularından birisi yapan K. Marx'tır. Fransız Aydınlanmacılarından sonra kavram üzerinde ilk ciddi tartışmayı yapan Marx ideolojiyi; 'yanlış bilinç' olarak değerlendiren ilk düşünüdür. Fakat kavramın serüveni 'yanlış bilinç' ile sınırlı kalmayıp, özellikle 1960'larda D. Bell tarafından 'sınıfın sonu', 1989 yılında da F. Fukuyama tarafından 'tarihin sonu' biçiminde yeni bir içerikle tekrar ortaya çıkar.

Özellikle 20. yüzyılın sonlarında yoğun bir biçimde gündeme gelmiş olan 'ideolojinin veya tarihin sonu' tartışmalarının sosyolojik bir analize ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu çalışmada ele alacağımız başlıca konular:

- i) 'ideolojinin veya tarihin sonu' tartışmaların ortaya çıktığı anda 'toplumsal bağlamda ne tür gelişmeler yaşanıyordu?'
- ii) ya da 'bu düşüncülerini böyle düşünmeye sevk eden olaylar nedir?'
- iii) 'bu tür tartışmaların kendi içinde haklılık payı var mıdır?'
- iv) 21. yüzyıl gerçeğinden 'ideolojinin sonu' düşüncesine alternatif olan düşünce yapıları mevcut mudur?

Bu nedenle çalışmada; bir yandan 1960'lardan günümüze kadar olan süreçte 'ideolojinin sonu' düşüncesini gündeme getiren gelişmeler sosyolojik bağlamda değerlendirilirken,

diğer yandan ‘21. yüzyılda ideolojilerin sonu geldi mi?’ sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır.

Tez beş bölümden oluşmaktadır: birinci bölümde, çalışmanın metodolojisi yer almaktadır.

İkinci bölümde, 1789 Fransız Devrimi’nin hemen sonrasında ortaya çıkan ‘düşünce bilim’ anlamında ideoloji kavramının kökeni açıklanmakla birlikte, ideolojinin bu ilk anlamından uzaklaşarak nasıl siyasal bir içerik kazandığı üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde önce J. W. F. Hegel ve K. Marx’ın tarih ve toplum anlayışlarında, gizli bir yerde duran ‘tarihin veya ideolojinin sonu’ tartışması yer almaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Tracy’nin kavramı kullanım biçiminden tamamen farklı olacak şekilde özellikle, Daniel ve F. Fukuyama tarafından ortaya atılan ‘ideolojinin veya tarihin sonu’ tartışmasının ne ifade ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Daniel Bell’e göre, özellikle günümüz Batı dünyasında etik ve ideolojik sorunların öneminin azalmasıyla, insanlar ve topluluklar özellikle maddi kazanımların peşinden gitme eğilimi içine girmişlerdir. Böylece ona göre, 19. yüzyılda varolan keskin sınıf mücadelesi ortadan kalkarak ‘sınıfın sonu’ anlamında ideolojilerin sonu gelmiştir. Son olarak da ideolojinin sonu tartışması Fukuyama’nın görüşlerinde karşımıza çıkar. Fukuyama’ya göre, insanlık ideolojik evriminin son noktasına, insan yönetiminin en son biçimini temsil eden liberal devlet ile ulaşır. Ona göre ‘tarihin sonu’ kapitalizm ve demokrasiyi şekillendirmesi bakımından modernliğin dünya çapındaki zaferi üzerine kuruludur.

Çalışmanın son bölümünde, 21. Yüzyılda Alternatif İdeoloji Arayışları üzerinde durulacaktır.